

TOER DEN BOUGIE

Den Bougie,
de kaarsenfabriek in hartje
Borgerhout was in 1893 het
decor van de strijd om meer
democratie.

TOER DEN BOUGIE

is een **samenwerking** tussen Curieus en Linx+
met steun van het District Borgerhout.

www.curieus.be
www.linxplus.be

Curieus

ABVV-partner in vrije tijd

Vu: Carolien Moens, Ommeganckstraat 47-49, 2018 Antwerpen

KEN JIJ HET VERHAAL VAN DE STRIJD OM DEMOCRATIE?

Maak kennis met ‘**Den Bougie**’, een stukje erfgoed uit de rijke geschiedenis van de arbeidersbeweging. Wat heeft deze oude kaarsenfabriek in hartje Borgerhout te maken met de invoering van het algemeen stemrecht?

PROTEST!

18 april 1893. Het parlement verwerpt algemeen enkelvoudig stemrecht. Het recht om te stemmen blijft dus beperkt tot wie een hoge “cijns” of belasting betaalt, het cijnskiesrecht. Hierdoor heeft maar 1% van de bevolking stemrecht.

De Belgische Werkliedenpartij (BWP) legt zich daar niet bij neer en roept een algemene staking uit. Meer dan een kwart miljoen mensen leggen het werk neer, ook in de Haven van Antwerpen. Meerdere havenarbeiders worden opgepakt bij schermutselingen.

De toegang tot de Haven wordt geblokkeerd. Bijna 4000 betogers zetten daarop koers richting kaarsenfabriek de Roubaix-Oedenkoven, beter

bekend als “**Den Bougie**”, één van de grootste industriële bedrijven in Borgerhout.

De directeur van de fabriek meldt de demonstranten dat het uitgesloten is dat de arbeiders van de kaarsenfabriek zullen staken. **Het is olie op het democratisch vuur.** Rellen breken uit. De gewapende troepen schieten met scherp. **Er vallen vijf doden onder de arbeiders:** Gustaaf Herreygers, Neel Bisschop, Jef Van Diependael, Filip Bossiers en Benedictus Van de Ven. Een paar tientallen betogers zijn gewond.

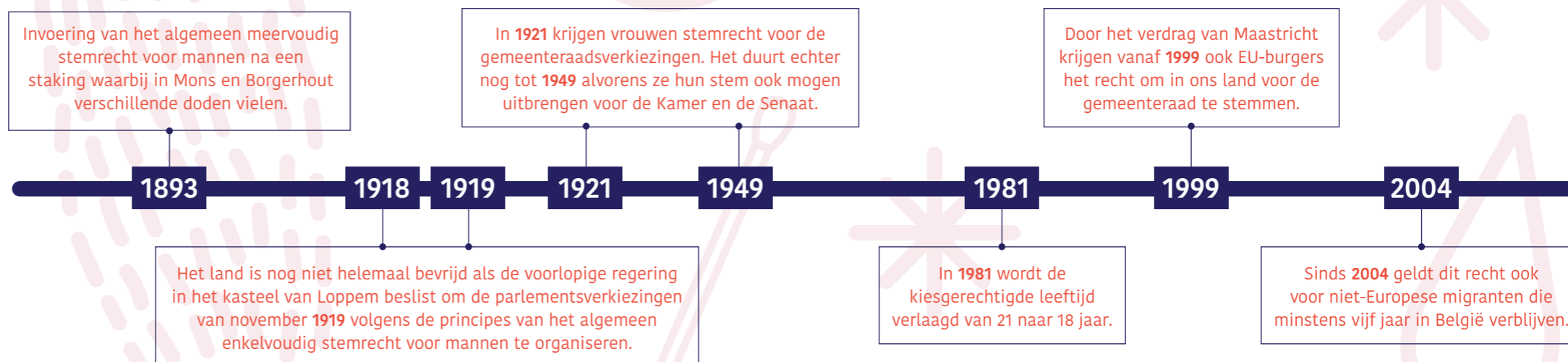
EEN COMPROMIS

Het nieuws over het drama in Borgerhout bereikt de Kamer. De socialistische BWP kan de katholieke

regering tot een akkoord dwingen. ‘s Nachts nog komt het tot een Belgisch compromis: **een meervoudig algemeen stemrecht voor alle mannen ouder dan 25 jaar.** Mannen die een huis bezitten, meer belasting betalen en een diploma van middelbaar onderwijs hebben behaald, krijgen één of twee bijkomende stemmen.

De afschaffing van het cijnskiesrecht is voor de BWP en de vakbonden een historisch moment in de strijd om het algemeen enkelvoudig stemrecht. Het aantal stemgerechtigden wordt met deze beslissing vertienvoudigd.

STEMRECHT VOOR IEDEREEN!

We nemen je mee naar Borgerhout aan het einde van de 19de eeuw. Zo ontdek jij het Borgerhout waar deze opstand plaatsvond!

WANDEL MEE DOOR DE GESCHIEDENIS!

1 BORGERHOUT

Borgerhout bestaat uit twee delen: binnen en buiten de muren. Waar nu de Ring loopt, lag tot 1970 de fortengordel uit de jaren 1860. Ook de ringspoorweg naar Nederland vormt een barrière.

Borgerhout vormde samen met het toen landelijke Deurne de gemeente Deurne-Borgerhout. Toen het stedelijke Borgerhout in 1836 een aparte gemeente werd, volgde een snelle industrialisering. Sociale wetgeving was er niet en vakbonden waren verboden. Vervuulende en gevaarlijke fabriekjes, ateliers en werkplaatsen doken op tussen de huizen waar de arbeiders woonden. De burgerij floreerde door de industrialisatie, maar de woon- en arbeidsomstandigheden van de arbeiders waren erbarmelijk.

2 PEPERBUS

Haar toren maakt dat je de Sint Jans de Evangelistkerk (aka de Peperbus) van ver ziet. Niet toevallig. In 1890 is het nieuwe gemeentehuis van Borgerhout klaar. De burgerij wou graag tonen hoe rijk de gemeente Borgerhout wel was. Geen kosten werden gespaard voor de Peperbus.

3 TURNHOUTSEBAAN

De vroegere Ayelsdijk heet nu gewoon Turnhoutsebaan en heeft grotendeels nog steeds dezelfde kronkelende route. Straatnamen zoals 'Laar' en 'Drink' verwijzen naar de gemeenschappelijke gronden in de Middeleeuwse landbouwgemeente. Borgerhout was de gemeente van de blekers, de brouwers en de beenhouwers. Bleken leverde in de 16de en 17de eeuw een luxeproduct. Vanaf de 19de eeuw gebeurde dit op grote schaal voor goedkoop katoen. (zie kaart 4) Brouwen was de ideale manier om het vervuilde drinkwater te vervangen. De Seefhoek loopt over in Borgerhout en brouwers hoefden hier geen stadstaksen te betalen. Beenhouwers genoten ook van het ontbreken van taxen. De slachthuisite is nog steeds vlakbij.

7 MOORKENSPLEIN

Lodewijk Moorkens was de eerste burgemeester die zijn intrek nam in het toenmalige gemeentehuis in 1889. Wist je dat het districtshuis een beiaard heeft?

8 OEDENKOVENSTRAAT

Hendricus Oedenkoven was burgemeester van Borgerhout van 1865 tot 1871. Samen met zijn schoonbroer Adolphe de Roubaix was hij de eigenaar van 'Den Bougie'. De kleinzoon van burgemeester Oedenkoven was zwaar ziek. Kleinzoon Oedenkoven begon de natuurlijke levenswijze te bestuderen: terug naar de natuur. Samen met zijn partner Ida Hofmann stichtte hij in Zwitserland een leefgemeenschap en een sanatorium. Daar werd er duchtig geëxperimenteerd op alle gebied.

9 BLEEKHOFSTRAAT

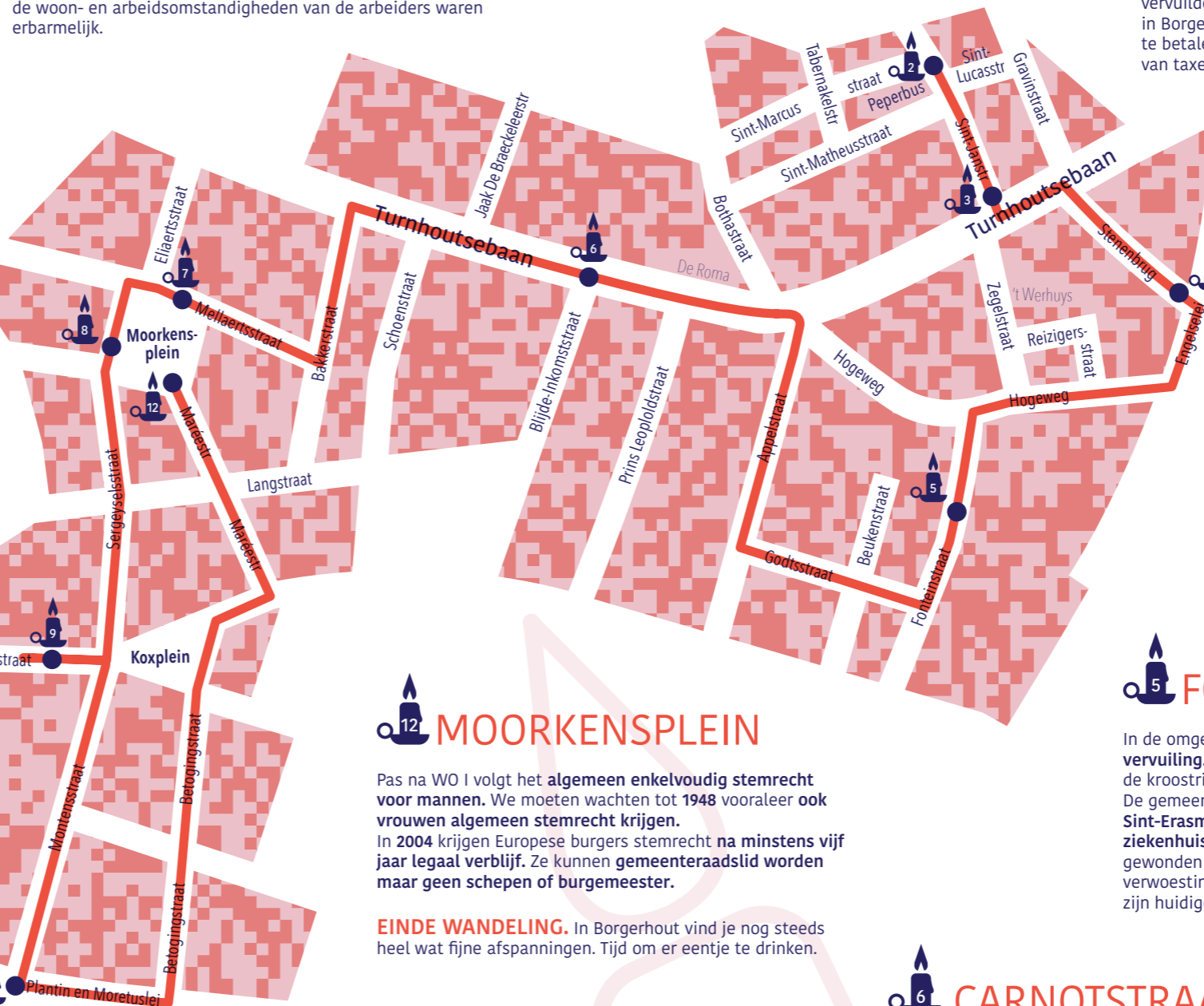
Op deze plaats bevond zich de site van Den Bougie, waar in 1893 de fatale schoten gelost werden. (zie inleidende tekst)

De verpakdienst stelde een driehonderdtal vrouwen tewerk, strikt in uniform, werkend onder erbarmelijke omstandigheden en aan een hels ritme. De vijftienhonderd arbeiders van de fabriek gingen gebogen onder een draconisch streng reglement. Voor de minste fout golden er boetes, inhoudingen op loon en ontslagen waartegen geen beroep mogelijk was.

In zijn roman 'La Nouvelle Carthage', ook uit 1893, beschreef Georges Eekhoud "de stank van de gracht die langs het immense fabrieksterrein liep. Daar werden de vette bezinksels en giftige zuren geloosd die bij de raffinage van het kaarsvet vrijkwamen. De smerige uitwasemingen vermengden zich tot een vette, zalfachtige geur".

11 SCHOONSELHOF

Op de begraafplaats Schoonselhof kan je het herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de strijd voor het algemeen stemrecht bezoeken. Een klassiek monument met de nodige symboliek: Een Romeinse bijl (zij gaven hun leven) en de Frygische muts (voor recht en vrijheid).

4 STENENBRUG

Beeld je in dat hier de fabriek met de hoogste schoorsteen in heel de provincie stond: De 'Phenix' van William Wood. Goedkoop katoen uit Indië werd hier op grote schaal gebleekt. Naast de arbeiders in de fabriek werkten er seizoenarbeiders op de bleekgronden. Vanaf het begin van de 20ste eeuw verdwijnt de grootschalige industrie grotendeels uit Borgerhout. Zelfs de 'Phenix' herrijst niet na de Eerste Wereldoorlog. Na de zoveelste brand in 1956 ging ook het licht in 'Den Bougie' voor altijd uit. Borgerhout werd een woongemeente. Vele jonge gezinnen verlieten de smalle, bochtige straten en vestigden zich in de tuinjwijken.

12 MOORKENSPLEIN

Pas na WO I volgt het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen. We moeten wachten tot 1948 vooraleer ook vrouwen algemeen stemrecht krijgen. In 2004 krijgen Europese burgers stemrecht na minstens vijf jaar legaal verblijf. Ze kunnen gemeenteraadslid worden maar geen schepenen of burgemeester.

EINDE WANDELING. In Borgerhout vind je nog steeds heel wat fijne afspanningen. Tijd om er eentje te drinken.

5 FONTEINSTRAAT

In de omgeving van Den Bougie was er veel geuroverlast en vervuiling. Cholera maakte nog regelmatig slachtoffers in de kroostrijke families die samenhookten in kleine kamers. De gemeenteraad van Borgerhout stichtte in 1868 het Sint-Erasmusgasthuis in de Fonteinstraat, het modernste ziekenhuis van zijn tijd. Decennia later werden hier de gewonden van de opstand aan 'Den Bougie' verzorgd. Na de verwoesting in 1944 werd het ziekenhuis heropgebouwd op zijn huidige locatie buiten de muren.

6 CARNOTSTRAAT/ TURNHOUTSEBAAN

Vele handelaren trokken door Borgerhout. Hiervoor werden afspanningen voorzien om iets te eten en te drinken. Rijkere burgers uit Antwerpen kwamen in het weekend ontspannen in deze herbergen met tuinen.

10 PLANTIN MORETUSLEI

Den Bougie lag naast de Herentalse Vaart die vers drinkwater naar Antwerpen bracht. In 1927 werd de vaart overweld. Het tracé is nu bekend als de Plantin-Moretuslei. Het afval van 'Den Bougie' werd geloosd in de Vuilbeek, wat voor een grote overlast bij de omwonenden zorgde. De fabriekseigenaren stelden de overwelding steeds uit. Het was immers een dure investering. De omwonenden morden misschien wel onder elkaar maar luidop hun beklag doen durfden ze niet. Ze waren immers volkomen afhankelijk van de fabriek.